

Katarzyna JAKUBOWSKA-KRAWCZYK

Uniwersytet Warszawski

Życie i twórczość Danyły Dowboszyńskiego (zarys problematyki)

Postać Danyły Dowboszyńskiego zdaje się być nieco zapomniana na tle innych malarzy polsko-ukraińskiego pogranicza kulturowego. Niewiele pisali o nim historycy sztuki ukraińskiej, polscy zaś jakby pomijali. Nieco to dziwi gdyż jego obrazy znajdują się m.in. w zbiorach Muzeum Narodowego we Lwowie, Lwowskiej Galerii Obrazów oraz wielu kolekcjach nie tylko ukraińskich ale i polskich, rosyjskich, niemieckich, czeskich, a także w Kanadzie i Stanach Zjednoczonych. Do tej pory o jego twórczości napisano zaledwie kilka artykułów, a najobszerniejsze opracowanie stanowi wydany z okazji osiemdziesięciolecia malarza 37-stronicowy katalog z opracowaniem Wołodymyra Owsijczuka¹ znakomitego badacza sztuki, wieloletniego wykładowcy Lwowskiej Narodowej Akademii Sztuk Pięknych, a także przyjaciela artysty.

W relacjach osób, które go znały obecny jest obraz malarza jako zwyczajnego, dobrego, życzliwego innym człowieka. Daniel Doboszyński urodził się w 1924 roku na Wołyniu we wsi Kołki. Piękno rodzinnej ziemi ukształtowało wrażliwość artysty na przyrodę: “Я — поліщук... Неможливо втекти від юних років, від трави, по якій бігав босими ногами. Я тим живу: встаєш — бачиш схід сонця, озера, верби, лелеки. Моє Полісся — це поліська Волинь, ближче до Колодяжного, звідки Леся Українка. Рівнини, озера, меланхолійність, ліризм, поетика природи, Звідси і мій романтизм.”² - wspominał w wywiadzie z Jewheną Słobodaniuk. Te wspomnienia dzieciństwa niósł przez całe życie, a los go nie oszczędzał. W czasie II wojny światowej został wcielony do Armii radzieckiej: „я в той час

¹ Данило Довбошинський, виставка малярства присвячена 80-річчю Митця, Львівська Галерея Мистецтв, Львів 2004, 37 с.

² Є. Слободянюк, *Галичанин з Волині*, <http://postup.brama.com/usual.php?what=28026>, [29.04.2017].

постійно був голодним. У кишені на грудях носив шматок хліба і весь час смоктав, не їв.”³ Po wojnie wrócił do Łucka i pracował w Teatrze Dramatycznym im. Łesi Ukrainki jako scenograf i aktor. Dzięki spotkaniem tam Jurijowi Mycowi zdecydował się poświęcić sztukom plastycznym. Wyjechał do Lwowa, aby uczyć się w Koledżu im. Iwana Trusza, a następnie w 1947 roku wstąpić do dopiero co otwieranej Akademii Sztuk Pięknych. Była to decyzja, która zaważyć miała na całym późniejszym życiu Danyły Doboszyńskiego. Wśród pierwszego naboru wydziału malarstwa znaleźli się bowiem tak wybitni studenci jak Wołodymyr Patyk, Karło Zwiryński, Sofia Karaffa-Korbut, Stepan Koropczak, Iwan Skobało i in. Zaś uczyć się mogli od samego Romana Sielskiego, Iwana Sewery i Й. Бокшая. Po skończeniu studiów w 1953 roku Doboszyński rozpoczyna pracę na lwowskiej akademii. Po usunięciu ze względów ideologicznych Romana Sielskiego w 1959 roku zostaje kierownikiem Katedry Malarstwa Monumentalnego i funkcję tę pełni aż do 1974. „Ніколи не забуду, як займався викладацькою роботою: ночував у майстерні, бо малював, а вдень - викладав. Після звинувачень у формалізмі і переслідувань Роман Сельський відмовився від посади завідувача кафедри монументального мистецтва. На його місце призначили мене. Але ж керівники не могли бути безпартійними, а я дав слово покійному батькові, що не вступлю у партію більшовиків. Мою заяву про звільнення сказали забрати, мотивуючи тим, що „вас очень любят студенты”.⁴ Za swoją działalność artystyczno-naukową w 1964 dostał tytuł docenta, w 1989 zaś załozonego artysty Ukrainy. W 1963 roku został członkiem Narodowego Związku Artystów Ukrainy. W Akademii pracował do 1984 roku, działalnością malarską zajmował się zaś do ostatnich dni swojego życia. Jego prace pokazywane były na wystawach od 1955 roku. Jednak dopiero po zakończeniu pracy wykładowcy miała miejsce jego pierwsza wystawa personalna w Lwowskiej Galerii Obrazów w 1985 roku, rok później w Kijowie i wreszcie kolejna we w 2004 roku we Lwowie.

Wołodymyr Owsijczuk opisując jego drogę artystyczną podkreśla, że Dowboszyński jako swoje artystyczne miłości i źródła inspiracji artysta podawał trzy źródła: ukraińską ikonę, malarstwo Iwana Trusza i Jerzego Nowosielskiego. Badacz podkreśla również, że twórczość Doboszyńskiego cechuje przywiązanie do koloru i faktury, która tworzy swoisty efekt drgania. Artysta wykorzystywał kolory nasycone i raczej ciemne. Estetyka obrazów nie była jednak dla niego najważniejsza. Koncentrował się przede wszystkim na ich przesłaniu ideowym. A podejmował w swojej twórczości wiele tematów.

Z pewnością na uwagę zasługują jego prace poświęcone tematyce historycznej, które stanowić miały swoistą interpretację dziejów Ukrainy. Barbara Hryszko definiując termin *peinture d’histoire* podkreśla, że „[p]ojęcie to określało gatunek malarstwa

³ Данило Довбошинський..., s. 1.

⁴ О. Ігнатенко, Данило Довбошинський: „Донощик сам підійшов до мене, обійняв і поцілував...” [w:] „Високий Замок”23.07.2009, <http://archive.li/AVps3#selection-343.1-343.11> [29.04.2017].

ilustrujący, nie tylko dawne dzieje, ale generalnie jakąś historię, jakieś opowiadanie. W jego obręb wchodziły dzieła o tematyce alegorycznej, historycznej (wydarzenia starożytne bądź współczesne dla artysty), jak również tematy religijne, mitologiczne oraz zaczerpnięte z literatury.”⁵ Za przykład takiego podejścia do malarstwa mogą posłużyć obrazy Dowboszyńskiego *Біг під Хотином* czy *Богун під Берестечком*. Najczęściej jednak malarz opowieści historyczne ograniczał do przedstawienia jej jednego symbolu czy to w osobie osoby ją tworzącą czy miejsca, stworzenie narracji zostawiając tym samym odbiorcy, budząc w nim ciąg skojarzeń i emocji jak np. *Данило Галицький*, *Б. Хмельницький та І. Богун* i in. Najważniejsza stawała się więc tu „zasada inwencji”, o której w kontekście malarstwa historycznego pisze Barbara Hryszko. O znaczeniu obrazu w dużym stopniu decydowała doniosłość tematu i selekcja motywów. W nawiązaniu bowiem do doktryny *ut rhetorica pictura* „malarstwo miało się upodobnić do nauki krasomówstwa”⁶

Warto zaznaczyć, że Dowboszyńskiego interesowały nie tylko te odległe, często zmitologizowane dzieje. Z zainteresowaniem odnosił się także do wydarzeń historii najnowszej. W jego twórczości znajdziemy więc takie prace jak *Чорнобильська трагедія* czy *Хресна дорога українського патріота. В. Чорновіл*. Zgodnie więc z tradycją sięgającą jeszcze czasów antycznych za pomocą swoich obrazów dawał również pewnego rodzaju świadectwo o czasach sobie współczesnych.

Dowboszyński zdawał sobie sprawę, że „[t]ożsamość kulturowa w aspekcie funkcjonowania tożsamości indywidualnej jest podstawowym symbolem istnienia człowieka. [...] [C]złowiek dziedziczy część (nie całość) dziedzictwa kulturowego grupy. Wszyscy mamy unikalne tożsamości, które rozwijamy w ramach naszej kultury, ale nie są one stałe ani niezmiennie. [...]”⁷. W tym kontekście rozważał rolę swoich obrazów, które przypominając o ważnych osobach i wydarzeniach kultury ukraińskiej miały kształtować współczesną mu tożsamość kulturową. Oprócz wydarzeń historycznych tematem malarstwa Dowboszyńskiego stały się wydatne postaci z literatury i kultury m.in. *М. Шашкевич*, *Т. Шевченко в Аральських степах*, *Шевченко на засланні*, *Леся Українка*, *Б. Ленкий*, *В. Стус* czy *А. Міцкевич*. Tym samym realizował koncepcję L. B. Alberta, że „[m]alarstwo nieobecnych [...] obecnymi czyni, lecz także po upływie całych wieków ukazuje zmarłych oczom żyjących.”⁸ Malował także portrety współczesnych sobie działaczy kultury i swoich przyjaciół. Wśród nich wymienić należy te uznawane za najlepsze: Wołodymyra Owsijczuka, Borysa Woźnickiego i Romana Turyna, a także *Р. Сельський*, *Скульптор*

⁵ B. Hryszko, *Rola malarstwa historycznego w utrwalaniu pamięci o przeszłości - peinture d'histoire w służbie króla Ludwika XIV*, http://archiv.ub.uniheidelberg.de/artdok/5305/1/Hryszko_Rola_malarstwa_historicznego_w_utrwalaniu_pamieci_o_przeslosci_2011.pdf, [29.04.2017].

⁶ *Ibidem*.

⁷ M. Nęcka, *Ekspresja pamięci — w poszukiwaniu tożsamości kulturowej* [w:] „Pedagogika Przedszkolna i Wczesnoszkolna”, nr 22 (4), 2014, s. 87.

⁸ L. B. Albert, *O malarstwie* [w:] *Teksty źródłowe do dziejów historii sztuki*, t. 13, pod red. J. Starzyńskiego, Wrocław-Warszawa-Kraków 1963, s. 24.

Д. Крвавич. Wołodymur Owsijczuk podkreśla, że „кожний портрет, який створив Д. Довбошинський, не має надто сильного відбиття особистості художника, хіба що його особливу живописну манеру, неповторну черед його сучасників, що є добрим знаком, бо портретобані люди живуть власним жуттям, в атмосфері щоденного оточення, інколи з речами, що поглиблюють змість їхнього життя, або настроєво поетизують.”⁹ Artysta w wyjątkowy sposób umiał wychwycić w portretach niuansy i zaakcentować te elementy twarzy, w których odbijał się charakter danej osoby. Szczególną uwagę przykładał do obrazu oczu. Co więcej, jak zauważa Owsijczuk, owa umiejętność przedstawiania nie tylko zewnętrznych cech modela nie ograniczała się tylko do portretowania ludzi dobrze sobie znanych.

Dowboszyński w swojej twórczości tworzył mentalny obraz środowiska, w którym żył. Jak zauważył Kevin Lyncz wyróżniamy jego trzy płaszczyzny, które się ze sobą przecinają: tożsamości, struktury i znaczenia¹⁰. Ów obraz składa się z wielu elementów, kontekstów i relacji, w które ze sobą nawzajem wchodzi. Istoty tych poszczególnych elementów Dowboszyński poszukiwał w swoich pracach.

Kolejnymi więc chętnie podejmowanymi przez Dowboszyńskiego tematami były przedstawienia ważnych dla kultury ziem ukraińskich zabytków jak np. *Миколаївська церква, Хотинська фортеця, Мукачево. Замок, Кам'янець-Подільський. Цитадель.* Wśród nich szczególne miejsce zajmuje cykl poświęcony miastu, z którym się związał na większość swojego życia, a więc Lwowowi. Zakochany w nim artysta stawiał sobie za cel nie tylko w sposób realistyczny przedstawić daną budowlę czy miejsce, ale przede wszystkim przedstawić ich charakter. Za pomocą środków malarskich przedstawić odbijającą się na nich historię i specyfikę funkcjonowania. Z obrazów zaliczanych do tego cyklu wymienić można chociażby takie jak *Готика Львова, Каплиця Боїмів, П'ятницька церква* i in. Malarz w szczególny sposób umiał dostrzec te elementy przedstawianych obiektów, które stanowią o ich tożsamości i obrazie mentalnym.

Kolejna grupa tematyczna, którą artysta sobie szczególnie upodobał, a więc pejzaże. Na szczególną uwagę w jego dorobku zasługują te związane z Karpatami oraz te powstałe w Norwegii.

Te drugie powstałe na początku lat siedemdziesiątych *Норвезькі фіорди, Пристань. Норвегія, Норвезькі рибалки з сітями* przyciągają kompozycją i stosowanymi kolorami.

Wreszcie Karpaty, najważniejszy chyba temat jego twórczości, - góry, które w życiu i malarstwie Dowboszyńskiego odegrały rolę szczególną. Wraz ze swoimi przyjaciółmi Romanem i Margaritą Sielskimi, Romanem Turynem, Wołodymyrem Owsijczukiem i in. często jeździł do małej, dzisiaj już legendarnej, wsi Dzembronia. Gospodarstwo zaprzyjaźnionej rodziny Iliuków było świadkiem niejednej poważnej

⁹ Данило Довбошинський, s. 3.

¹⁰ K. Lyncz, *Obraz miasta* [w:] E. Rewers, *Miasto w sztuce – sztuka miasta*, Kraków 2010, s. 230.

rozmowy o sztuce. Pobytu w Dzembroniu obfitowały inspiracje twórcze. Pobytom malarza w Karpatach zawdzięczamy powstanie takich obrazów jak *Діми Карпат, На полонині сонце низенько, С. Ковпак у Карпатах, Гуцульський натюрморт, Весна в Карпатах, Пісня Чорногори, Кафедральний собор, Вірменська церква у Львові, Цвітуть яблуні в Карпатах, Карпати, Село Дземброня, Садиба Люків, Материнство. Гуцульська мадонна, Карпати*. Jak pisze B. Frydryczak „Do odkrycia krajobrazu potrzeba przeżywającej estetycznie jakiś fragment przyrody jednostki, co oznacza, że natura staje się krajobrazem, gdy uobecnia się w spojrzeniu obserwatora przeżywającego ją i odczuwającego w sposób estetyczny. Jak mówi Joachim Ritter: „[...] nakierowanie [patrzącego] przemienia oblicze natury.”¹¹ Artysta posiadał niewyklą zdolność patrzenia na karpackie pejzaże i filtrowania ich przez pryzmat swojej wrażliwości i przeżyć. „Малюючи рідну природу, не прагнув до точності передачі того чи іншого мотиву, як того прагнули попередники [...] З часом і в портреті і в образах природи він намагався досягти чогось глибшого, а саме - внутрішньої гармонії та з більшою безпосередністю передати свої почуття, свою думку [...]”¹² – zauważa Wołodumyr Owsijczuk. Te przeżycia rzutowały także na portrety spotkanych w Karpatach ludzi m.in. Serhija Paradżanowa kręcącego tam „Cienie zapomnianych przodków”.

Oprócz malarstwa Dowboszyński zajmował się także grafiką, a dokładniej monotypami, które zaczął tworzyć po pobycie w Senezie. Artysta opracował jednak swoją własną technikę, odbitki wykańczał akwarelami albo temperą. Technika ta szczególnie mu przypadła do gustu gdyż każdej z dwóch, trzech kopii, która powstawała przy ostatecznej obróbce mógł nadać innych charakter.¹³

Równie jak malarstwu Danyło Dowboszyński poświęcił się także pracy dydaktycznej. W historii Lwowskiej Narodowej Akademii Sztuk Pięknych Doboszyński zapisał się przede wszystkim jako wybitny pedagog. Wystarczy wspomnieć, że wśród jego uczniów znaleźli się I. Bondar, A. Bokotej, L. Medwid', O. Min'ko, Z Flinta, R. Vasylyk. Ten ostatni tak wspomina swojego Nauczyciela: „był bardzo wrażliwy na nowe tendencje i osobowości, wynajdywał wśród studentów ciekawe talenty i zapraszał do siebie do pracowni, traktował ich jak swoje dzieci”¹⁴. Jego uczniowie wspominają go jako wrażliwego i otwartego, z życzliwością kierującego rozwojem młodych ludzi. Z oddaniem uczącego nie tylko o sztuce uznanej przez ówczesną władzę, ale i tej zakazanej (Rafaela, Tycjana, Cezzana, Matissa, malarzy współczesnych i in.), konsekwencją czego były składane na niego donosy.

Sam niejednokrotnie wzywany na przesłuchania do KGB miał odwagę bronić swoich studentów przed systemem władzy. W jednym z dokumentów

¹¹ B. Frydryczak, *Theodor W. Adorno: pojęcie krajobrazu kulturowego* [w:] „Estetyka i Krytyka”, nr 30 (3/2013), http://pjaesthetics.uj.edu.pl/art/30/eik_30_5.pdf, [29.04.2017].

¹² Данило Довбошинський, s.4.

¹³ Więcej: Данило Довбошинський [w:] „Народознавчі зошити”, nr 3–4 (57–58), Львів 2004, s. 4–6.

¹⁴ Wywiad autorki z prof. Romanem Vasylykiem, Lwów 22.IV.2017.

z 1959 komórki partyjnej Akademii odnotowano taką wypowiedź D. Doboszyńskiego: „Студенти хворіють, але мають довідки. Я цікавлюсь їх поведінкою в гуртожитку. На вечір 8 Березня не прийшло троє студентів, бо хворіли. На заняттях з композиції стараюсь відкрити їм образ радянської людини, щоб вони мали добру моральну поведінку. Цікавлюсь їх матеріальною стороною, домашнім положенням”.¹⁵ Studentów udało się uchronić przed represjami związanymi z sabotowaniem radzieckiego święta choć nie bez konsekwencji dla wykładowcy. We wspomnieniach wielu swoich uczniów pozostał w pamięci nie tylko jako Mistrz, ale przede wszystkim dobry człowiek. Praca stanowiła całe jego życie. Po zaprzestaniu wykładania w Akademii całkowicie oddał się malarstwu. Do ostatnich dni już ciężko chory siedząc na wózku, malował jeszcze martwe natury, widoki z okna...

BIBLIOGRAFIA

- Albert L. B., *O malarstwie* [w:] *Teksty źródłowe do dziejów historii sztuki*, t. 13, pod red. J. Starzyńskiego, Wrocław-Warszawa-Kraków 1963.
- Hryszko B., *Rola malarstwa historycznego w utrwalaniu pamięci o przeszłości - peinture d'histoire w służbie króla Ludwika XIV*, http://archiv.ub.uni-heidelberg.de/artdok/5305/1/Hryszko_Rola_malarstwa_historicznego_w_utrwalaniu_pamieci_o_przeszlosci_2011.pdf, [29.04.2017].
- Frydryczak B., *Theodor W. Adorno: pojęcie krajobrazu kulturowego* [w:] „Estetyka i Krytyka”, nr 30 (3/2013), http://pjaesthetics.uj.edu.pl/art/30/eik_30_5.pdf, [29.04.2017].
- K. Lyncz, *Obraz miasta* [w:] E. Rewers, *Miasto w sztuce – sztuka miasta*, Kraków 2010, s. 222-237.
- Necka M., *Ekspresja pamięci — w poszukiwaniu tożsamości kulturowej* [w:] „Pedagogika Przedszkolna i Wczesnoszkolna”, Nr 22 (4), 2014, s. 85–95.
- Wywiad autorki z prof. Romanem Vasylykiem, Lwów 22.IV.2017.
- Виставка творів Данила Довбошинського: Каталог*, Львів 1985.
- Данило Довбошинський, виставка малярства присвячена 80-річчю Митця*, Львівська Галерея Мистецтв, Львів 2004.
- Данило Довбошинський, Енциклопедія сучасної України*, http://esu.com.ua/search_articles.php?id=20399, [29.04.2017].
- Данило Довбошинський*, <https://www.volart.com.ua/art/dovboshinskiy/>, [29.04.2017].
- Ігнатенко О., *Данило Довбошинський: „Донощик сам підійшов до мене, обійняв і поцілував...”* [в:] „Високий Замок”, 23.07.2009, <http://archive.li/AVps3#selection-343.1-343.11>, [29.04.2017].
- Ігнатенко О., *Проблеми творчої адаптації митців Львівського Державного Інституту*

¹⁵ За: О. Ігнатенко, *Проблеми творчої адаптації митців Львівського Державного Інституту Прикладного і Декоративного Мистецтва в умовах тоталітаризму (40–60-ті рр. XX ст.)* [в:] „Наукові зошити історичного факультету Львівського університету”, 2012–2013, nr 13–14, s. 229.

Прикладного і Декоративного Мистецтва в умовах тоталітаризму (40–60-ті рр. XX ст.) [в:] „Наукові зошити історичного факультету Львівського університету”, 2012–2013, nr 13–14, s. 221–234.

Овсійчук В., *Данило Довбошинський* [в:] „Народознавчі зошити”, nr 3–4 (57–58), Львів 2004.

Островский Г., *Даниил Довбошинский. О мужестве и нежности. Альбом*, Москва 1983.

Репко Е., *Мир поэтических образов* [в:] „Творчество”, nr 11, 1985.

Слободянюк Є., *Галичанин з Волині*, <http://postup.brama.com/usual.php?what=28026> [29.04.2017].

W artykule przeanalizowano naukowe i popularyzatorskie opracowania poświęcone Danyłowi Dowboszyńskiemu. Prześlędzono jego drogę życiową oraz najważniejsze obszary twórczości. Urodzony w 1924 roku na Wołyniu prawie całe swoje życie związał ze Lwowem, gdzie pracował na Akademii Sztuk Pięknych. W artykule pochyłono się tak nad różnymi wymiarami jego pracy artystycznej, jak i dydaktycznej.

Słowa kluczowe: Danyło Dowboszyński, malarstwo ukraińskie XX w., Lwów, Karpaty, portrety

THE LIFE AND ARTISTIC CREATION OF DANYŁO DOVBOSHYNKY (OUTLINE)

In this article I analyse the scientific and popular writings on Danylo Doboszynski. I follow his biography and inspect the most important fields of his artistic activity. Born in Volhynia in 1924, he spent most of his life in Lviv, where he worked at the Academy of Fine Arts. I scrutinise various aspects of his life as an artist and as a teacher.

Key words: Danylo Dovboshynsky, XX century Ukrainian painting, Lviv, Carpathian Mountains, portratits

zgłoszenie artykułu: 30.06.2017 r.

przyjęcie artykułu do druku: 10.01.2018 r.